

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
DOTYCZĄCY AMBONY Z KOŚCIOŁA
PW. ŚW. PIOTRA I PAWŁA APP
W KONIUSZY**

Kraków, 20 WRZESIEŃ 2018 roku.

Opracował: mgr Jan Szczurek

.IN PLUS.
KONSERWACJE OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH
Jan Szczurek, ul. Bronowicka 81/49
30-091 Kraków, tel. 604 126 184,
tel./fax 12 398 27 48, NIP 677 172 93 40
e-mail: info@inplus-zabytki.pl
www.inplus-zabytki.pl

I. OPIS I USYTUOWANIE OBIEKTU

Pierwsza wzmianka o Koniuszy pochodzi z 1366 r., kiedy to „22 lipca król Kazimierz Wielki przywilejem danym w Krakowie, na prośbę plebana Jakuba, poddanych kościoła w Koniuszy wyłącza z pod władzy wojewody, kasztelanów, sędziów, podsędków całkowicie poddając ich władzy plebana na prawach służących Kościołowi katedralnemu krakowskiemu” – pisze ks. Jan Wiśniewski (t. 2, s. 63). W 1592 r. dziedzic Wiśnicza prawo patronatu nad plebanią w Koniuszy ustąpił Akademii Krakowskiej, a dokładnie kolegium prawnemu. Pierwsza źródłowa informacja o kościele i parafii pochodzi z 1326 r. Początkowo był to Kościół drewniany, który przetrwał do 1. poł. XV w. (został rozebrany). W 2. poł. XV w. istniał już Kościół murowany – kamienno-ceglany. W XVII w. Kościół został całkowicie przebudowany. Niestety, odnowiona Świątynia nie cieszyła długo swoim nowym wyglądem, już bowiem w XVII w. Kościół spłonął od uderzenia pioruna. Obecna Świątynia pochodzi z czasów po odbudowie z pożaru. Kościół był kilkakrotnie przebudowywany, restaurowany, a w latach 1951–1956 znacznie powiększony. Świątynia całkowicie utraciła swój pierwotny wygląd i styl. W latach 1970–1980 wykonano nową polichromię. Wyposażenie kościoła w zdecydowanej większości pochodzi z XIX/XX w. Obok Świątyni stoi drewniana, zabytkowa dzwonnica z XVIII w., wielokrotnie remontowana. Dzwony pochodzą z 1759, 1781 i 1812 r. Na terenie parafii znajdują się kaplice: drewniana w Wierzbnie pw. Św. Barbary, ufundowana przez miejscowego dziedzica, zbudowana w 1892 r., a w 2003 r. odnowiona (m.in. zniszczony dach został pokryty nowymi gontami); w Gnadowicach pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy; w Łyszkowicach pw. Krzyża Świętego w Państwowym Domu Opieki Społecznej i Sióstr Albertynek. Długosz podaje, że założycielem Koniuszy był rycerz Przybysław Szreniawita, który na górze wystawił sobie „okazały dworzec”. Według podań, pewnej nocy ogromny ogier, którego Przybysław przed trzema laty sprzedał do stada pewnemu węgierskiemu panu, przyszedł do kasztelu, prowadząc ze sobą wielkie stado kłaczy, wiodąc je nocami, aby nie dostrzeżono ucieczki. „Przybysław otworzył wrota – notuje kronikarz – i całym stadem zbogacony, na podziękowanie Panu Bogu, postawił Kościół na górze. Na pamiątkę tego zdarzenia górę nazwał Koniuszą”. Według tradycji było to w XII w. W Koniuszy obozował Tadeusz Kościuszko podążający z Krakowa do Racławic. Świadkiem tego pobytu jest kamienny stół, który do dnia dzisiejszego stoi w ogrodzie obok plebanii. Stół ten pochodzi z końca XIII w. Podczas II wojny Światowej na rozległych łąkach w Wierzbnie – miejscowości należącej do parafii – w nocy z 21 na 22 maja w 1944 r. wylądował angielski Liberator, który przywiózł do okupowanego kraju grupę „cicho-ciemnych” na czele z gen. bryg. Leopoldem Okulickim. Co roku w rocznicę tamtych wydarzeń pod ufundowanym w 1993 r. obeliskiem spotykają się mieszkańcy parafii oraz kombataneci, aby trwała pamięć o „tych, którzy walczyli i umierali za Ojczyznę”. W Rzędowicach stoi obelisk upamiętniający bohatera z Racławic Bartosza Głowackiego, który urodził się właśnie w tej małej miejscowości. O tragediach, które rozgrywały się tu podczas II wojny Światowej, przypomina obelisk w Łyszkowicach. Po jednej z partyzanckich akcji – napadzie na pociąg – Niemcy zorganizowali łapankę. Pochwycili 30 mieszkańców Łyszkowic, aby ich rozstrzelać. Dowódca Niemców miał swoiste „poczucie humoru”. Postanowił, że z trzydziestki zatrzymanych mężczyzn rozstrzelanych zostanie 27 Polaków, ponieważ działo się to 27 stycznia – trzech mężczyzn ocalało.

Przedmiotem prac konserwatorskich będzie AMBONA. Wykonana na zlecenie ks. Proboszcza Franciszka Minodzkiego w latach 1779- 1784.

Ambona przyścienna usytuowana na ścianie tęczowej w transepcie kościoła. Kosz ambony posiada kształt wieloboczny, ozdobiony płycinami w których znajdują się płaskorzeźby. Płaskorzeźby przedstawiają postaci czterech ewangelistów. Na zaplecku ambony brak jest płaskorzeźby Chrystusa Dobrego Pasterza, która była tam jeszcze w roku 1963. Podniebie w kształcie wieloboku jest ozdobione figurą św. Michała Archanioła walczącego ze smokiem. Jest to rzeźba pełna polichromowana i złocona. Ambona drewniana, polichromowana złocona i srebrzona.

Główne wymiary:

wysokość 6,5 m; szerokość 4,5 m; głębokość 2m.

II. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan ambony jest zły. Kolorystyka struktury ambony jasno szara nieprawdziwa i wtórna. Niezgodna z pierwotnym założeniem kompozycyjnym. Drewno struktury ambony przemalowane silnie i wielokrotnie. Zaatakowane przez owadzie szkodniki drewna. W tych miejscach destrukcyjnie osłabiona wytrzymałość mechaniczna drewna. Deformacja elementów składowych, rozluźnienie i odspojenia. Spękania szczególnie na łączeniach poszczególnych elementów budujących konstrukcję ambony w skutek rozsychania drewna. Spękania nie tylko w miejscach połączeń zaprawy kredowo - klejowej, wykruszanie się wraz z warstwą malarską polichromii.

Struktura ambony i jej oryginalna polichromia wielokrotnie przemalowana i nie wiódca obecnie. Złocenia snycerki ześlepnięte i przezłacane niefachowo szlakmetalem. W złym stanie są płaskorzeźby czterech ewangelistów w płycinach kosza ambony. Wielokrotnie przezłacane w technice szlakmetal niefachowo, spływają formę rzeźbiarską przedstawić.

Złocenia snycerki miejscami przemalowane brązami pozłotniczymi i szlakmetalem. Stare oryginalne złocenia przetarte i zdegradowane upływem czasu pokazują pulment czerwony oraz nieestetycznie odbierane łączenia poszczególnych płatków. Polichromia ambony wielokrotnie przemalowana farbami olejnymi i ftalowymi, łuszczy się i wykrusza całymi partiami wraz z gruntem klejowo-kredowym i pierwotną warstwą malarską. Pod przemalowaniami mamy porażoną destrukcyjnie przez owadzie szkodniki drewna strukturę, osłabioną mechanicznie

Stratygrafia (prawdopodobna)
przed konserwacją.

ambony z kościoła parafialnego w Koniuszy

Warstwy technologiczne	Oznaczenie graficzne	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw
1		III, IV	XX wiek i po 1945	Przemaalowania olejne i przeżłoczenia szlakmetalem i brązem pozłotniczym
2		I	XVIII wiek	Płaskorzeźby 4 ewangelistów w płycinach kosza ambony
3		I	XVIII wiek	Barwna polichromia struktury ambony temperowa lub olejna
4		I	XVIII wiek	Złocenia i srebrzenia w technice płatków kładzionych na pulment i polerowanych w zestawieniu z partiami matowymi
5		I	XVIII wiek	Zaprawa kredowo-klejowa na konstrukcji i detalu architektonicznym - snyderce
6		I	XVIII wiek	Snyderka drewniana, drewno lipowe
7		I	XVIII wiek	Drewniana konstrukcja ambony drewno świerkowe

III. PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Celem prac konserwatorskich będzie powstrzymanie i zlikwidowanie przyczyn powstawania destrukcji.

Prace przy ambonie muszą zlikwidować obecność mikroorganizmów w postaci pleśni i grzybów, zlikwidować destrukcyjną działalność owadów szkodników drewna. Usunięte powinny zostać wszelkie nawarstwienia wtórne w postaci przemaalowań działających

na drewno uszczelniająco i bardzo nie trafionych stylistycznie oraz nieestetycznych. Odsłonięta zostanie pierwotna polichromia, kolorystyka i kompozycja ambony.

Do zadań konserwacji technicznej i zabiegów dezynfekcji i impregnacji należeć będzie poprawa parametrów wytrzymałości mechanicznej drewna. Stabilizacja i konsolidacja elementów rozluźnionych, rozeschniętych, rozklejonych. W miejscach gdzie zaprawa kredowo-klejowa wykrusza się i łuszczy potrzebna będzie rekonstrukcja ubytków zdegradowanych zapraw kredowo – klejowych.

Poprawę odbioru wizualnego, estetyczno – plastycznego uzyska się poprzez uzupełnienie ubytków pierwotnych warstw malarskich rekonstrukcją złocień i srebrzeń, rekonstrukcją polichromii. Prace te powinny być **poprzedzone wnikliwymi badaniami stratygraficznymi in situ** w celu poznania budowy technologicznej obiektu oraz jego chronologicznych nawarstwień, pierwotnej kompozycji kolorystycznej.

Prace przy płaskorzeźbach ewangelistów i rzeźbie św. Michała Archaniola skupią się na oczyszczeniu z kurzu i brudu, usunięciu pożółkłych i ześlepniętych werniksów, oraz wtórnych przezłocień szlakmetalem.

Do zabiegów konserwacji estetyczno-plastycznej należeć będzie uzupełnienie ubytków zapraw kredowo-klejowych oraz warstwy malarskiej – retusze. Zarówno drewnianej struktury ambony, jak i płaskorzeźb i rzeźby. Poprawi to odbiór estetyczno-plastyczny i przywróci pierwotne walory całego obiektu jakim jest ta rokokowa ambona.

Z wykonanych prac sporządzona zostanie dokumentacja konserwatorska.

PRORAM PRAC KONSERWATORSKICH

STRUKTURA AMBONY

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej przed konserwacją.
2. Wykonanie sond stratygraficznych i badań laboratoryjnych w celu ustalenia pierwotnej budowy technologicznej i chronologicznej – kolorystyki.
3. Demontaż i przewiezienie elementów ambony do pracowni, poprzedzone pomiarem temperatury i wilgotności powietrza, aby takie zapewnić w pracowni.
4. Wstępne oczyszczenie z brudu i kurzu – delikatne połączone z zabiegiem utrwalania Coletta, warstw malarskich i zapraw kredowo-klejowych. Pędzle i odkurzac.
5. Zabiegi impregnacji i wzmocnienia strukturalnego drewna. Nasączania pędzlami, iniekcje głębokie pod ciśnieniem oraz kąpiele w wannach osłabionych elementów

drewnianych. Proponuje się zastosowanie Paraloidu B72 w toluenie, roztwory 12%, 20%.

6. Usunięcie wtórnych nawarstwień – przemaalowań i przełóceń szlakmetalem. Zarówno ze struktury ambony jak i rzeźb. Chemicznie za pomocą past na bazie dwumetyloformamidu. Neutralizacja terpentyną
7. Ponowne utrwalanie warstw oryginalnej polichromii - malarskich za pomocą modyfikowanej Coletta – roztwór wodny 15%. Nasączenie pędzlami i prasowanie kauterem poprzez folię na gorąco.
8. Zabiegi dezynfekcji i dezynsekcji w celu wyeliminowania destrukcyjnej działalności owadzych szkodników drewna. Preparat Ksirein, наносzony dwukrotnie przez natrysk i powlekanie pędzlem. Iniekcje podciśnieniowe w otwory po owadach.
9. Usunięcie nalotów pleśni za pomocą tamponów nasączonych w ksylene.
10. Uzupelnienie ubytków struktury drewna, oraz formy rzeźbiarskiej i architektonicznej za pomocą masy o składzie trociny drewna świerkowego i lipowego, jako wypełniacza oraz OSOLANU kl jako spoiwa.
11. Uzupelnienie ubytków zapraw kredowo-klejowych za pomocą zaprawy o składzie: kreda bolońska, klej glutynowy 10%, olej lniany, jako plastyfikator oraz żółć wołowa jako emulgator.
12. Uzupelnienie warstwy malarskiej za pomocą farb olejnych, bądź temperowych. Ustalać to badania fizyko-chemiczne (pierwotna technika). Jeśli olejne to proponuje się pigmenty f-my Tallens, spoiwo z oleju lnianego i żywicy damarowej, Metoda imitująca – naśladowcza, kolorystyka ołtarza przywrócona zostanie pierwotna (do decyzji Komisji konserwatorskiej).
13. Naniesienie werniksów zabezpieczających damarowych oraz akrylowych satynowych, półmatowych, f-my Lascaux .
14. Rekonstrukcje ubytków partii złotych i srebrzonych za pomocą złota i srebra płatkowego kładzonego na pulment w zestawieniu poler – mat. Złoto płatkowe 23 karatowe pulmenty firmy Le France.
15. Montaż ambony w kościele.

RZEŹBA Michała Archaniola i PŁASKORZEŻBY

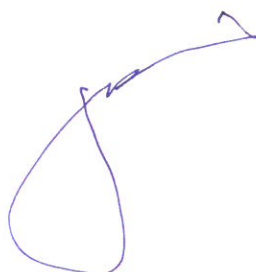
- Konserwacja rzeźb postaci Aniołów i putta – patrz jak polichromowana struktura drewniana ambony.
- oczyszczenie z brudu i kurzu mechaniczne za pomocą pędzli i odkurzacza,

Program prac konserwatorskich

- Oczyszczenie z wtórnych nawarstwień w postaci przemalowań – chemiczne za pomocą preparatu KONTRAD , wodny roztwór 1:5 neutralizacja terpentyną, oraz dwumetylofarmamidu. Kontrola w świetle analitycznym UV.
- Uzupełnienie zapraw kredowo-klejowych za pomocą mas o składzie zbliżonym do pierwotnego,
- Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej karnacji za pomocą retuszy za pomocą farb olejnych odsączonych f-my Maimeri oraz werniksu retuszerskiego jako spoiwa.
- Uzupełnienie ubytków partii złożonych za pomocą złota płatkowego Le France 23 karatowego kładzonego na pulment – poler i mat,
- Końcowe werniksowanie rzeźb werniksem Amsterdam półmatowym f-my Tallens. Przez powlekanie pędzlem.

16. Montaż ambony w kościele.

17. Wykonanie dokumentacji po konserwacji.

Fot nr 1 Koniusza, kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła. Widok ambony przed konserwacją wrzesień 2018 roku

Fot nr 2 Koniusza, kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła. Widok ambony przed konserwacją wrzesień 2018 roku

Fot nr 3 Koniusza, kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła. Widok ambony przed konserwacją wrzesień 2018 roku. Kosz ambony. Przemalowana struktura ambony, przełacane i przemalowane postacie 4 ewangelistów.

Fot nr 4 Koniusza, kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła. Widok ambony przed konserwacją wrzesień 2018 roku. Kosz ambony. Przemalowana struktura ambony, prześlancane i przemalowane elementy snycerskie – prowizoryczne naprawy.

Fot nr 5 Koniusza, kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła. Widok ambony przed konserwacją wrzesień 2018 roku. Baldachim ambony. Przemalowana struktura ambony, prześlacane i przemalowane elementy snycerskie – prowizoryczne naprawy. Pękanie i rozluźnienie elementów struktury oraz zapraw kredowo -klejowych i warstwy malarskiej.

Fot nr 6 Koniusza, kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła. Widok ambony przed konserwacją wrzesień 2018 roku. Kosz ambony. Przemalowana struktura ambony, przełancane i przemalowane elementy snycerskie – prowizoryczne naprawy. Pękanie i rozluźnienie elementów struktury oraz zapraw kredowo -klejowych i warstwy malarskiej.

Fot nr 8 Koniusza, kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła. Widok ambony przed konserwacją wrzesień 2018 roku. Kosz ambony. Przemalowana struktura ambony, prześlacane i przemalowane elementy snycerskie – prowizoryczne naprawy. Pękanie i rozluźnienie elementów struktury oraz zapraw kredowo -klejowych i warstwy malarskiej.

Fot nr 9 Koniusza, kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła. Widok ambony przed konserwacją wrzesień 2018 roku

Fot nr 10 Koniusza, kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła. Widok ambony przed konserwacją wrzesień 2018 roku. Uszkodzone złożone partie snycerki, oraz polichromia struktury.

Fot nr 11 Koniusza, kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła. Widok ambony przed konserwacją wrzesień 2018 roku. Uszkodzone złożone partie snycerki, oraz polichromia struktury.